

маскуючи цю просту істину серед подій, слів і думок своїх персонажів. Ось як він сам про це говорить: «Те, що називається ідеєю, я ніколи не висловлюю фронтально. Я лише утворюю певне середовище, в якому ідея має матеріалізуватися, має стати в достотному значенні матеріалом для зображення» [1, 112]. Гуманізм Костецького в тому і полягає, що в основі своїй містить вичерпне розуміння найскладнішого плетива проблематики міжлюдського (а відтак і міжнаціонального) взаємнення на користь загального добра, творчої праці й відчутної перспективи самого людського існування. Якщо ж іноді читачеві все-таки муляє «гротескна оптика й учуднена пластика» письменника, то це лише від старих музейних стандартів та засилля колишнього неонародницького стилю в українській літературі. Ігор Костецький у різних формах і контекстах неодноразово пояснював, яким чином гуманістичний зміст можна по-справжньому вкласти в новаторську й відповідну сучасній добі форму: «Вирвати предмет з його звичного ряду й поставити в інакші зв'язки: так формулюється по-модерному засіб усякої мистецької дії. Так виправдовується, зокрема, факт велосипедного колеса, видобутого з смітника і виставленого на полі дадаїстичної виставки. Так пояснюються й операції з деформуванням слова. Для чого? Щоб привернути увагу до слова, до його внутрішнього складу, до зібраних у ньому дійових елементів, до їхньої прихованої здатності об'явлюватись у нових зв'язках звукового та глуздового. *А для чого це? Для того, щоб подолати автоматичність мовлення. Для того, щоб відродити мові її роль живого чинника у взаємненні. Для того, щоб мовою касувати відчуження між людиною та річчю, а тим самим між людиною та людиною*» [3, 159] (курсив мій. – О.С.). Сягнувши найвищих технічних і формальних висот у авангардистській поезії, Ігор Костецький упродовж усього свого творчого шляху залишався ідейним письменником-експресіоністом, тобто переконаним захисником гуманізму в культурі. Це засвідчують його художні твори, теоретичні та численні літературно-критичні праці.

Література

1. [Відвідини «На горі»: Бесіда Юрія Соловія з Ігорем Костецьким та його дружиною Елізабет Котмаєр] // Костецький І. Тобі належить цілий світ: Вибрані твори. К.: Критика, 2005. С. 95–113.
2. Костецький І. Поїзд раз-у-раз спинявся. *Кур'єр Кривбасу*. 2001. № 136. С. 123–125.
3. Костецький І. Зіновій Бережан // Костецький І. Тобі належить цілий світ... С. 114–160.
4. Костецький І. Начерки передмови до нездійсненого видання зібраних творів // Костецький І. Тобі належить цілий світ... С. 517–520.
5. Петров В. Ігор Костецький та його критики / Петров В. Розвідки: В 3 т. К.: Темпора, 2013. Т. 2. С. 715–718.
6. Петров В. Екзистенціалізм і ми / Петров В. Розвідки: В 3 т. К.: Темпора, 2013. Т. 2. С. 871–883.
7. Стех М. Р. Пошуки / Костецький І. Тобі належить цілий світ... К.: Критика, 2005. С. 7–19.
8. Финкелстайн С. Экзистенциализм и проблема отчуждения в американской литературе: Монография / Пер. с англ. Э. Медниковой, предисловие А. Аникста. М.: Прогресс, 1967. 320 с.

УДК: 398.83

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ МОТИВУ ЧАРУВАННЯ У ЛІРИЦІ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Н. М. Урсані

Сьогодні приділяється увага вивченню та опрацюванню місцевих фольклорних матеріалів, а тому особливої актуальності набули фольклористичні дослідження, що здійснюються в окремих регіонах України. Ця традиція була заснована у ХХ столітті завдяки копіткій праці народних ентузіастів, збирачів фольклору з кола української інтелегенції.

Варто зазначити, що у ХХ столітті спостерігався значний науковий інтерес до вивчення фольклору Східного Поділля. Серед відомих збирачів, видавців і дослідників загальновідомі А. Димінський, П. Ніщинський, М. Леонтович, К. Стеценко, які збирали народні пісні у

Могилів-Подільському, Гайсинському, Томашпільському районах Вінницької області. Аналізуючи загалом результати досліджень сучасних збирачів народної пісні, зауважимо, що давня автентична («справжня», «дійсна») пісня в тому вигляді, якою вона була в минулих століттях, звичайно, зазнала суттєвих, подекуди, незворотних видозмін. Проте у ній залишилися рудименти давніх вірувань, обрядів, зокрема пов'язаних із магічним впливом на життя людини. Такий фольклорний пісенний пласт, як зазначає М. Лановик, є елементом традиційної культури, охоплює систему уявлень, понять, образів-символів, зміст якої буде недосяжною без урахування її міфологічної основи, підтекстових зв'язків, ритуально-магічних, психологічних і соціально-побутових функцій[1, с. 239]. Бо переконуємося: пісня, генетично, виявляється пізнім наслідком розкладання первісної ритуальної нероздільності й забуття початкових міфологічних смислів. Це, природно, зумовлено первісним синкретизмом творів усної культури, відомим в інтерпретації О. Веселовського, який слід розуміти як, найперше, проблему світогляду, як вираження універсальної природи творчості людини.

На сьогодні привертає увагу низка фольклорних записів, здійснених А. І. Сторожук на території Східного Поділля, у яких ми знаходимо народні пісні із мотивом чарування. Це зразки інтимної, суспільно-побутової та календарно-обрядової лірики, зокрема, русальні пісні.

У народній ліриці Східного Поділля часто зустрічаються натяки на чарування дівчини заради повернення милого додому:

Ой вирву-вщипаю з горіха листочок.
Прикрию-пристелю милого слідочок 2 р.
Щоб не звів вітер, птахи не стоптали,
Щоб ніжки милого додому вертали [2, с. 139].

Рудименти народної магії збереглися і у піснях про родинне життя: мати купає доньку у любистку, завиває личко у «бумажечку» для подальшої щасливої долі доньки, проте магія виявляється не дієвою: хоч і в «любиску купалася», проте «кулаченька діждалася» [2, с. 140].

Цікавими є тексти, де є натяки на чари, проте замовчується їх ймовірна негативна дія на життя іншої людини, як у пісні «Ой посію шальвію я рано в неділю». У творі присутні морально-дидактичні християнські настанови, адже жінка кається перед землею: Земля розступилась, мене спохватилась: // - Прости мене, моя земле, що я согрішила [2, с. 141].

Мотив чарування пов'язаний і з народними піснями про одруження у чужій стороні, коли молода жінка пускає з рожі квітку на воду, аби дати звістку матері, про свою хворобу («Болить мене головонька нічим повязати») [2, с. 141], просить бистру воду забрати з собою («Ой гаюмій, гаю, густий – не проглянеш») [2, с. 142].

Цікавим є мотив угадування долі матір'ю для дитини. Провісником загубленого щастя постає вітер у полі під час родів, який викрадає удачу. Саме так мати пояснює доньці причину її нещастя: «Поміж житом-пшеницею, по зеленім гаю, // Поніс вітер твою долю, а куди – незнаю» [2, с. 142].

Іноді причиною втрати магічної сили любистку виступає порушення природного плину речей, коли мати видає доньку за нелюба, як у пісні «Котилася горошина».

Популярним є мотив викликання бідною донькою матері, аби вона прибула розрадити і допомогти. У таких текстах ми знаходимо лише натяк на мотив метаморфози - перевтілення доньки у пташку:

Ой піду я в сад, зломлю виноград.
Сяду я під ним та й стану кувать.
Стану мя кувать, матір викликать.
Чом не прийде та водиці набрать [2, с. 160].

У народній ліриці Східного Поділля є і вкраплення народної демонології, зокрема у купальських піснях: «Ой на городі під покосом, // Товкли дівчата жабів носом» [с. 147].

Хоча варто зазначити, що у таких варіантах присутня народна іронія щодо характеристики легкої поведінки дівчат: «Ой на городі покосиця // Узав чорт хлопців тай носить» [2, с. 147].

Збереглися у суспільно-побутових піснях і рудименти народної магії. Пов'язаної з замовляннями на гарну вроду, як у пісні «А їм було по двадцять лет», коли старша сестра планує заманити меншу, аби втопити, викликаючи її до води:

– Сестро, йдем до моря,
Де сходить рано ясная зоря.
Подивимося в чисту воду,
Которая має з нас вроду[2, с. 166].

Отже, у ліриці Східного Поділля про сімейне життя зберігся в окремих випадках мотив чарування, пов'язаний із рудиментами народних вірувань у магію: дівчина прикриває сліди милого, аби останній повернувся додому, мати купає у любистку, аби донька зазнала щастя у коханні, донька перевтілюється у пташку, аби навідатися до батьківського дому, попросити допомоги у матері тощо.

У купальських піснях, поширених на території Вінниччини, мотив чарування завуальовано, на перший план виступає народний гумор та іронія із краплями народної демонології.

Література

1. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість. Навчальний посібник. К. : ЗнанняПрес, 2006. 591 с.
2. Сторожук А. Народнописенна лірика Східного Поділля як фольклорна традиція: Записи коментарі: навчально-методичний посібник. Вінниця: ТОВ «Ніланд-ЛТД», 2014. 272 с.

УДК 821.161.2

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ ДЕТЕКТИВУ У РОМАНІ НАТАЛКИ ДОЛЯК «НА “СЬОМОМУ НЕБІ”»

Н. С. Цимбалюк, О. В. Пуніна

Вступ. Жанр детективу зародився майже одночасно в Америці (Е. По), Англії (А. Конан-Дойл) і Франції (Є. Габоріо) наприкінці 1870-х років. В Україну детектив потрапляє тільки на початку ХХ ст. З часу виникнення він трансформується і набуває нових рис.

Мета: виокремити жанрові особливості роману-детективу Наталки Доляк «На “Сьомому небі”».

Виклад основного матеріалу. Роман Наталки Доляк «На “Сьомому небі”» є продовженням іронічного детективу «Шикарне життя у Вупперталі». Зоя Кирпач, яка працює на вінницькому телебаченні, проводить неофіційне розслідування вбивств своїх знайомих. Особливістю твору є те, що за жанром це роман-детектив. Тобто важливою є не лише детективна лінія. У 40-х роках ХІХ ст. Едгар По створив п'ять новел, у яких виокремив фундаментальні принципи детективу [1, с. 35]. Перш за все, обов'язкова присутність детектива-аматора: Зоя Кирпач, звичайно, вдало розслідувала вбивства у романі «Шикарне життя у Вупперталі» і має хоч якийсь досвід, проте вона не є справжнім детективом. До того ж українка має оригінальні манери і перевершує поліцію у вмінні спостерігати й узагальнювати.

Другим фундаментальним принципом детективу є каркас сюжету: злочин – дедуктивне розслідування – розкриття – покарання злочинця. У романі убивця скоює 4 злочини, тому Зоя Кирпач веде розслідування і їй вдається розкрити справу, а злочинець отримує покарання. Не менш цікавими є сюжетні ходи: вбивство в закритій кімнаті (першу жертву, Олену Кесіль, знаходять мертвою у студії), помилково підозрювана людина (до таких підозрюваних належить більша половина дійових осіб, навіть найближчий друг Зої),